

BELLÁK GÁBOR

175 ÉVE SZÜLETETT MUNKÁCSY MIHÁLY

Munkácsy Mihály talán a legismertebb magyar festőművész. Ez az ismertség több dolognak köszönhető. Egyrészt Munkácsy élete valóban kalandos, fordulatokban gazdag. Hogy a szegény, árva asztalosfiúból hogyan lesz a maga idejében a világ legjobban fizetett festője, önmagában is izgalmas történet. Ráadásul Munkácsy meg is írta ifjúkora történetét, s ez a színes önéletírás a mai olvasó képzeletét is megmozgatja. Munkácsynak már életében kultusza alakult ki Magyarországon, s ez a művész korai halála után még elevenebbé vált. Ő alkotta meg a magyar történeti festészet legnagyobb (mintegy 62 négyzetméteres) képét, ő volt az egyesített Budapest első díszpolgára, s nem utolsósorban ő volt az, akiben idősebb kortársai a magyar festészet Petőfijét vélték látni.

ZILZER ANTAL: MUNKÁCSY MIHÁLY
Magyar Nemzeti Múzeum

AZ ŐSÖK

Munkácsy (eredetileg Lieb) Mihály Leó 1844. február 20-án Munkácson látta meg a napvilágot Lieb Mihály és Reök Cecília harmadik gyermekeként. Édesapja az Eperjeshez közeli Sóváron született 1800-ban, s ő is, mint a családból sokan, sóhivatali tisztviselő volt. 1838-ban költözött Ungvárra az akkor már három éve özvegy, kétgyermekes, sópénztárnoknak kinevezett Lieb Mihály. 1839 körül kötött házasságot a közeli Mándokról származó Reök Cecíliával.

Munkácsy legrégebbi ismert őseit az anyai ágon találjuk meg. Munkácsy dédapja, Paul Reck az akkor még Vas vármegyéhez tartozó Pinkafőn született 1729-ben. Az ő utódai aztán más-más írásmód szerinti néven lettek anyakönyvezve, de bizonyos, hogy a Röck, Reök, olykor Röckk nevű személyek – köztük Röck István (1775–1850) pesti gépgyáros is – ugyanazon család tagjai voltak.

1848-ban a család Miskolcra költözött, s Mihály is ott kezdte iskolai tanulmányait. Édesanyja 1850-ben, majd apja 1852-ben bekövetkezett halála után az árván maradt gyerekek a Reök rokonokhoz, az anya testvéreihez kerültek, s voltak, akik a szétköltözésük után soha többé nem találkoztak. Mihályt Reök István vette magához Békéscsabára. Reök István jogot végzett, 1848-ban Klauzál Gábor minisztériumában volt titkár, s a megtorlásoktól tartva költözött el a forradalom után Pestről.

KÉTSZERES ÁRVASÁG

Munkácsy gyermekkorát az önélet-írása alapján elég pontosan ismerjük. Nem volt túlságosan jó tanuló, a nevelőapja, az aggleényéleletet élő Reök István (akinek gyermeke még Pesten meghalt, s akit ezután a felesége is elhagyott) meglehetősen szigorral nevelte a gyermeket, aki igazán meleg családi légkört a másik rokonnál, a szintén Békéscsabán élő nagynéninél, Steiner Jakabnéknél talált. A jómódú Steiner Jakab és felesége, Reök Karolina Munkácsy hűgát, Gizellát nevelte, így a testvérek nem kerültek messze egymástól.

Munkácsy úgy érezte, hogy itt, a szerető nagynéni és testvére közelében, a takaros Steiner-kúriában (amely ma a Munkácsy Mihály Múzeum) boldog gyermekora lesz. Ezt a boldogságot azonban váratlan tragédia árnyékolta be. 1852. december 6-án országos vásár volt Békéscsabán. A távolból is

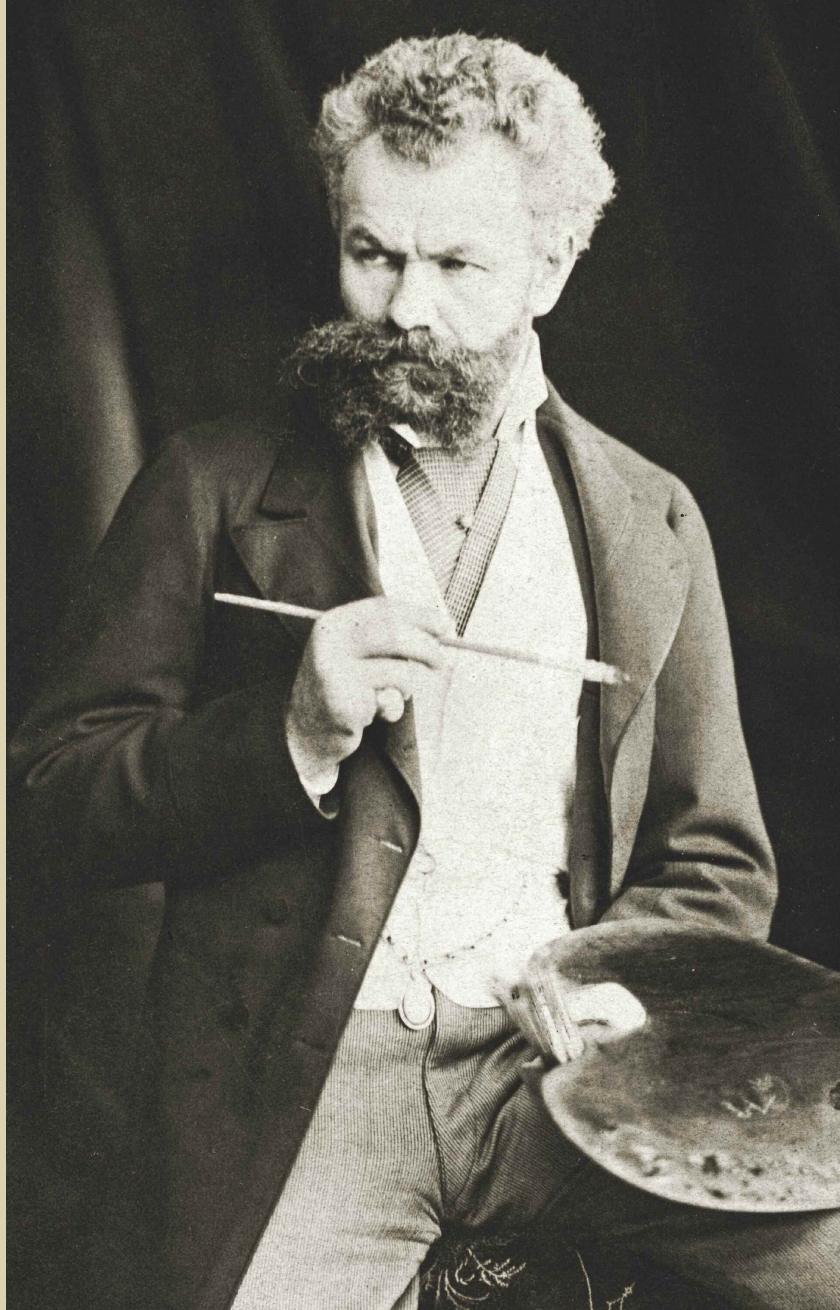
hallatszott a mulatozás, a zene, amikor a házba „egy ember lépett be, aki nem hordott álarcot, de feketére volt festve az arca, és álszakállt ragasztott magának. [...] Azt hittük, hogy valaki tréfát űz velünk, sőt gyanítottuk, hogy Reök bácsi rejtőzik az álszakáll alatt – tudniillik ez este nem volt velünk...”

Hamar kiderült, hogy fegyveres rablótámadás áldozatai lettek. A lakókat, a személyzetet a haramiák mind megkötözték, Mihályt és kishűgát egymáshoz kötötték, a nagynéninek pedig végig kellett vezetnie a rablókat a házon, s átadni minden értéket. A rablók eközben puskatussal ütötték szégyény asszony fejét, aki január közepén bele is halt sérüléseibe és az elszenvetett izgalmakba. Steiner bácsi később eladta a kúriát, elköltözött Békéscsabáról, s így a boldog gyermekkor Mun-

kácsy számára véget is ért. „A szomorú éjszaka után másodszor maradtam árván” – írta Önéletrajzában.

LANGI, FISCHER, SZAMOSSY – AZ „ISKOLÁK”

1854 őszén a tízéves fiút nevelőapja inasnak adta Langi Mihály asztaloshoz. Munkácsy érzékletesen és hosszasan írja le a három és fél évig tartó inasévek minden megpróbáltatását s természetesen a néha adódó apró örömeiket is. 1858-ban Aradon kezdte meg asztalos-pályafutását, de a sanyarú körülmények következtében támadt súlyos betegsége miatt 1860-ban visszaköltözött nagybátyjához, aki akkor már Gyulán lakott. Itt ismerkedett meg Karl Fischer bécsi tanultságú fes-

Munkácsy Mihály 1885 körül

tővel, aki rajztanár is volt egyben. Fischer révén került kapcsolatba Szamosy Elekkel, aki már Munkácsy első igazi „mesterének” tekinthető. Szamosy mindenhová vitte magával az ifjút, tanította, nevelte őt, és Munkácsy lelkesen tanult mitológiát, történelmet, a művészetek történetét s mindent, ami csak „Szamosy úr” mellett szóba került.

Hosszabb időt dolgoztak együtt Aradon, a Zselinszky grófok kastélyában, majd Buziáson Ormós Zsigmond műgyűjtőnél, aki akkoriban melleleg Temes vármegye főjegyzője volt, vagy Beodrán, a Karácsonyi grófnál. Napközben Szamosy mellett tanult és dolgozott, esténként pedig saját kedvére rajzolta, festette képeit. Első önálló munkái magyaros témájú népeletrajzok voltak. A fiatal festő végül 1863-ban Szamosy ajánlásával érkezett meg Pestre, ahol Harsányi Pál, az Országos Képzőművészeti Társulat titkára és Li-

Munkácsy felesége, 1874 körül

után változtatta meg a nevét, s lett Lieb Mihályból Munkácsy Mihály.

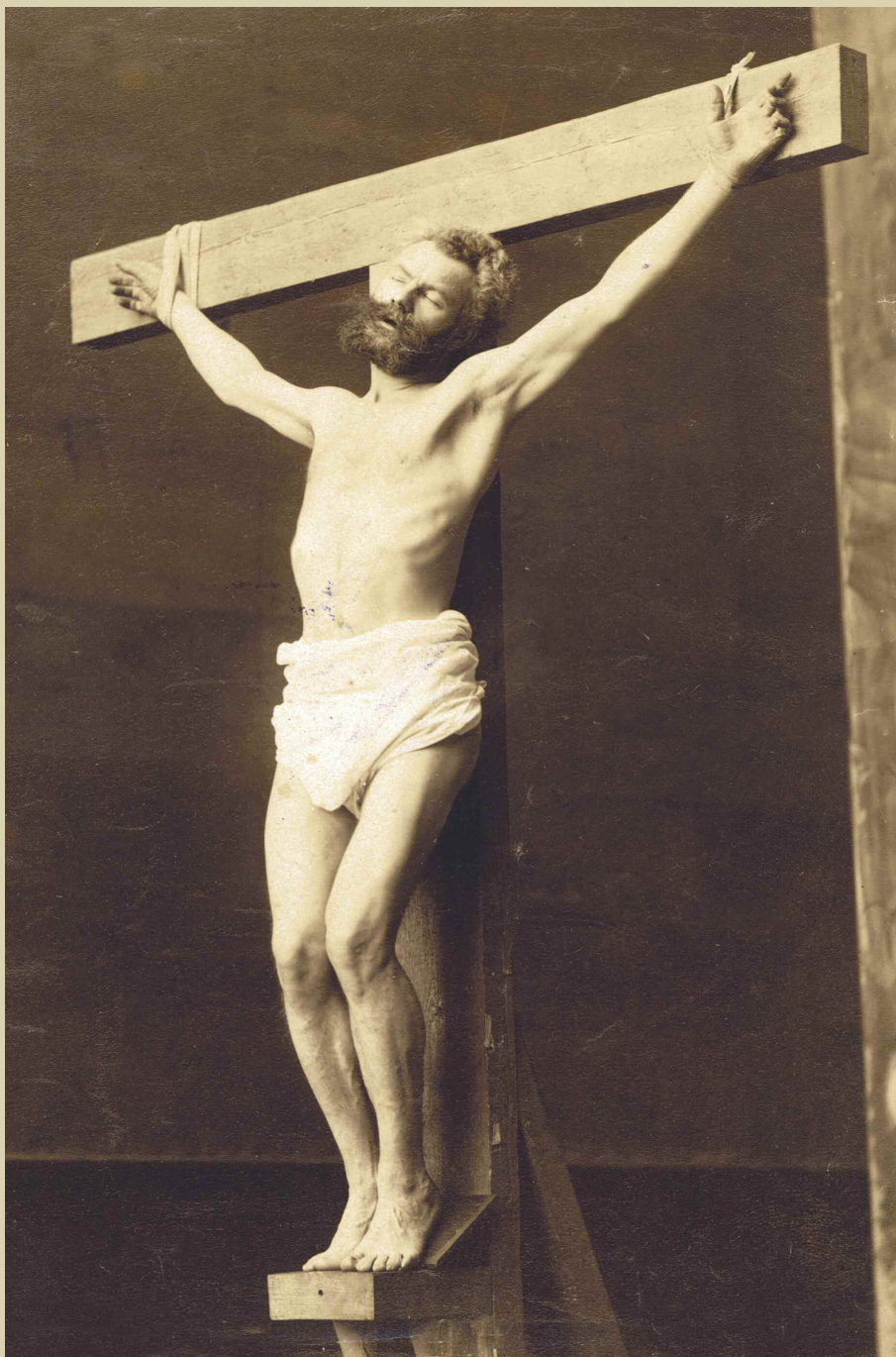
ÚT A NEMZET MÚZEUMÁBA

1865 januárjától a Képzőművészeti Társulat támogatásával Munkácsy a bécsi akadémián tanult, ám mestere, Karl Rahl halála, valamint anyagi okok miatt hazatért Bécsből. Ekkoriban elsősorban magyaros témájú zsánerképeket festett. Ezek többnyire sokalakos, bonyolultan komponált s éppen ezért nem mindig jól sikerült kompozíciók, melyekben ugyanakkor az egyes jelenetek, karakterek kidolgozása mégis nagyon találó. Bécsben ismerkedett meg a düsseldorfi Ludwig Knaus művészetével, s már ekkor elhatározta, hogy Knausnál szeretne majd tanulni. Folyamatos levelezésben állt Ligeti Antallal, aki minden

geti Antal festőművész, a Nemzeti Múzeum képtárának vezetője voltak első támogatói. Ekkor, az első elismerések

Munkácsy feleségével és barátnőjével keleti „sátrában” 1887 körül

Munkácsy Mihály a keresztfán. Modell-tanulmány a Golgota című képhez, 1883 körül

szempontból jó tanácsokkal látta el az ifjút, s Munkácsy választékos szavakkal mondott köszönetet: „*Lelesítő szavai mindannyiszor jó adag kenőcsül szolgálnak pályám kocsija kerekének, de igyekszem is azt majd úgy forgatni és kormányozni, a mint jó tanácsadóim javasolják.*”

Ezekben a korai években rengeteg portrét is festett, elsősorban az országban szétszóródott rokonokról, ismerő-

sökről. 1866-ban újabb ösztöndíjat kapott, ezúttal Münchenbe. Munkácsy itt, a bajor fővárosban vált igazán komoly művésszé. Szakmailag sokat fejlődött, sőt azt is mondhatjuk, itt, Münchenben született meg Munkácsy, a nagy művész. „*Művészetem iránti szeretetem és lelkesültségem folyton nő. Az alkalom, melylyel itt élhetek, nagyon fölvillanyozott, úgy, hogy inkább éhen halok itt, mint sem tanulmányom bevégezése előtt haza menjek*” – írta röviddel Münchenbe érkezése után Ligeti Antalnak.

Münchenben fejezte be a *Vihar a pusztán* című tájképét 1867-ben, me-

lyet még ugyanabban az évben a Magyar Nemzeti Múzeum meg is vásárolt. Ez az első és hosszú ideig az egyetlen, magyar múzeumi tulajdonban lévő Munkácsy-kép, s nem véletlen, hogy Munkácsy első nemzetközi sikerei idején számos másolat készült róla. Az 1867-es év az első anyagi sikerek éve is. Eötvös József minisztériumától 800 forintos ösztöndíjat kapott, az állam képet vásárolt tőle, s így megengedhette magának, hogy 10-12 napra Párizsba utazzon. Magánszemélyeknek is adott el képeket, és takarékosan élt, mert Düsseldorfban kívánta folytatni tanulmányait.

DÜSSELDORFTÓL PÁRIZSIG

Ligeti Antal közbenjárására sikerül elérnie, hogy végre Ludwig Knaus tanítványául fogadja őt Düsseldorfban. 1868 októberében érkezett a városba, s már a szálláskeresés alkalmával véletlenül megismerkedett Knausszal, akihez csak később akarta bejelenteni magát. Boldogan tanult és dolgozott, s egy 1869-ben írt tréfás önéletrajzában még az *Ásító inas* című képét is megemlíti: „*Ismét aztán 1868-ban átszállítottam, először a Gliederpuppot, aztán magamat Düsseldorfba, hol mostanáig verem a Mahlkasten asztalát, szidom a németet, festek Hölzel-féle képet Ásító schustert, stb.*” Munkácsy itt is anyagi gondokkal küszködött, s folyamatosan kérte Ligeti Antalt, hogy szerezzen neki ösztöndíjat, vagy segítsen eladni hazaküldött képeit.

Levelezésük érdekes fényt vet a korabeli művészeti élet szerkezetére. Egy tekintélyes festőművész, aki mellesleg az ország legnagyobb múzeumának – mai szóval – főosztályvezetője, azon fáradozik, hogy egy pályakezdő festő képeit arisztokratáknak (értsd: milliósoknak) kínálgassa, kiállításokra vigye, ott próbáljon rájuk vevőt találni, olykor a miniszternél házal, hogy küldjenek pénzt a fiatal festőnek – manapság teljesen elképzelhetetlen volna. Mint ahogy talán az is, ahogyan pl. a tiszabői gróf Almásy Pál pusztán Ligeti elmondása alapján, ismeretlenül is támogatást nyújt a festőnek, vagy ahogyan gróf Zichy Rezső látatlanban kifizeti a 400 forintos vételárat a *Dülő szénásszeker* című festményért, holott tudja, hogy a festő szorult helyzetben van, s 200 forintért is odaadná. Mindezek mögött persze Ligeti Antal tekintélye, rábeszélőképessége és diplomáciai ér-

SIRALOMHÁZ, 1870

olaj, fa, 137x195 cm
Magyar Nemzeti Galéria

zéke állt, s Munkácsy nagyon is pontosan tudta, hogy mivel tartozik a nála csak 12 évvel idősebb „Ligeti bácsinak”.

Itt, Düsseldorfban született meg Munkácsy első, bátran mondhatjuk, világhírű alkotása, a *Siralomház* 1869–70-ben. Munkácsy részletesen leírta a megfestés körülményeit, s különösen izgalmas a kép megvételének története: *„Bizony furcsa is az, mikor az ember nem érez a zsebében egy veszett krajczárt sem. A mint én voltam az elmúlt néhány napon át. Csak voltam, mondom, de volnék ám még most is, ha be nem teljesül rajtam azon jó közmondás, hogy a segítség mindig ottan van legközelebb, hol a veszély legnagyobb. Midőn zavarban voltam, mindig arra gondoltam, hogy most már rosszabb nem lehet. Minthogy pedig a természetben megállapodás nem létezik, ergo sorsomnak csak jobbra lehet fordulnia, és ez a gondolat mindig valami kedves sejtellemmel töltötte be aggályos lelkemet”* – kezdi levelét Munkácsy, majd kifejti, hogy egy angolul beszélő vevő látogatta meg őt műtermében, s az éppen készülő *Siralomházon* akadt meg a tekintete. A tízezer frankos vételárat szemrebbenés nélkül elfogadta,

Munkácsy ezzel a művével aratta első nemzetközi sikerét. A kép Düsseldorfban készült 1869–70 fordulóján, s 1870-ben a párizsi Salon kiállításán aranyéremmel jutalmazták. Munkácsy pályája legelején bonyolult történeti kompozíciókkal kísérletezett, de Ligeti Antalnak sikerült meggyőznie őt, hogy saját élettapasztalatai alapján az életkép műfajában tudna igazán hiteles és nagy műveket létrehozni. A kép egy elítélt rab utolsó napját ábrázolja. A siralomházban ott van a vasa vert rab, az egykedvű őr, a zokogó feleség, a minderről mit sem tudó kisgyerek és persze a bámészkodó emberek, akiknek arcán, gesztusain a legszélsőségesebb érzelmek jelennek meg. A kép párizsi sikerét a hiteles emberábrázolás mellett talán a téma bizonyos egzotikum is okozhatta. Munkácsy egy olyan világot mutatott meg, amely teljesen ismeretlen volt a párizsi közönség előtt.

Jules Antoine Castagnary, a korszak egyik vezető műkritikusa ezt írta a képről: *„A jelenet [...] egzotikus, külföldi népek szokásaiból merít ihletet, de nem kell ezen megütköznünk. Magyar festő lévén, aki a magyarországi életmódot festette le, Munkácsy pontosan azt teszi, amit a francia festőktől is elvárunk. Csak azt ábrázolja, amit ismer, vagyis csak olyan dolgokat fest meg, amelyeket személyesen volt alkalma látni és átérezni. Mindezt kifogástalanul megfelel az új esztétika alapvető előírásainak, amelyek két általános fogalomra vezethetők vissza: a naturalizmusra és a honossággra.”* A kritikusként ugyanakkor problémája is akadt a képpel. Éppen az, ami mai szemmel talán a mű legfőbb erénye: nem lehet eldönteni ugyanis, hogy a kivégzésére váró rab szabadsághős vagy bűnöző. Együttérzést kellene, hogy ébresszen a nézőben, vagy éppen iszonyatot?

A képet Munkácsy levele szerint egy angolul beszélő gyűjtő vette meg tőle Düsseldorfban. Az illető feltehetőleg amerikai lehetett, mivel a festmény 1914-ben a philadelphiai Wiltack Museum tulajdonában, később ugyanott, az Academy of Fine Arts gyűjteményében volt. Munkácsy korszakalkotó művét 1965-ben vette meg a Magyar Nemzeti Galéria André Kosztolányitól.

MILTON, 1878

olaj, vászon, 93x122 cm
Magyar Nemzeti Galéria

A Miltonnal kezdődik Munkácsy nagy kultúrtörténeti képeinek sora, köztük a *Krisztustrilógia* képeivel és a Mozart halálát megörökítő kompozícióval. Az angol barokk nagy költője, John Milton 46 éves korára veszítette el látását, élete fő művét, az *Elveszett paradicsom* című költeményét már vakon alkotta meg. A festményen őt látjuk, amint lányainak diktálja a költemény sorait.

A költő vakságát Munkácsy nagyon eredeti módon, a lehajtott fej és a lecsukott szem segítségével érzékelteti. Az asztal körül igen változatos beállításban a költő három leánya foglal helyet, s közülük a jobb szélső, az apja szavaira koncentrált és kezében tollat tartó leány alakja a legfigyelemreméltóbb. Ez a leány nem egyszerűen egy nagyon jól megragadott szereplője a képnek, hanem egy nagyon is modern női imázst reprezentál. A költészetre fogékony, a művész számára valódi segítséget jelentő alkotótársat. Két évvel korábban Munkácsy épp ilyen alkotótársként örökítette meg feleségét is egy nagy műtermi kettős önarcképen.

A festményt a megrendelő, Adolphe Goupil a kép nagy méretei miatt nem volt hajlandó átvenni. Ez vonta magára a kor egyik legjelentősebb műkereskedőjének, Charles Sedelmeyernek a figyelmét, aki megvette a hatalmas művet, és igazi nemzetközi sikert ért el vele. A kép a párizsi világkiállításon kitüntetést kapott, s ezzel érdemelte ki Munkácsy a francia Becsületrendet is. A nagy Milton-kép már 1878-ban az amerikai James Lenox gyűjteményébe került, s jelenleg is a Lenox által alapított New York-i Public Library előcsarnokában látható.

Sedelmeyer minden nagy kompozícióról egy rendszerint feles méretű, kisebb másolatot is készíttetett Munkácsyval. A Milton kisebb verziója lényegében csak méretében tér el az eredetitől.

előleget ajánlott, s egy határidőt kért, amikorra kész lesz a festmény. *„Nem hittem füleimnek! Megtapogattam magam, hogy álom-e vagy való, és úgy találtam, csakugyan, való miszerint a 10 000 frankból egy garast sem alkudva le, hanem kivéve tárczáját, 100 tallért adott azon megjegyzéssel, hogy az előlegül kért még 200 tallért legközelebb Párisból küldi meg, hová most utazik.”*

A képet Munkácsy 1870 áprilisában Párizsba küldte, ahol egyből 20 ezer frankért akarta megvenni egy másik gyűjtő. Mivel a kép már el volt adva, az illető egy hasonló méretű képet rendelt tőle 20 ezerért. Alig telt el egy hónap, s a párizsi Salon zsűrije aranyéremmel jutalmazta a *Siralomházat*, s ezek után már Párizs egyik legbefolyásosabb műkereskedője, Adolphe Goupil rendelt Munkácsytól két hasonló zsánerképet 20-20 ezer frankért. 1871-ben már egyetlen festményéért fizettek 40 ezer frankot, s ez a dinamikus vagyoni gyarapodás jellemezte az 1870-es éveket Munkácsy életében.

HOGYAN LESZ VALAKI VILÁGHÍRŰ MŰVÉSZ?

„Én magam sem tudom, hogy jutottam, minden nagyítás nélkül, egyszerre olyan állásra, a milyenről csak néhány hó előtt is még csak gondolni sem mertem volna. Ez bekövetkezett egy szerencsés véletlen által. De már most a szerencsés véletlent, azaz a véletlen szerencsét egy egész életre kiterjeszteni, biz ahhoz azt hiszem, erőm legnagyobb megfeszítése szükséges. Ezt tehát tenni fogom, mert a hanyatlás gondolata egy óriás szörnyként áll előttem, mely néha még álmomat is zavarja.”

Munkácsy 1871–72 fordulóján költözött Párizsba. Támogatója, De Marches báró illő műtermet szerzett számára, s amikor Munkácsyt depresszió gyötörte, a báró és felesége a Luxemburg melletti colpachi kastélyában látta őt vendégül. Munkácsy jó kezekben volt: Párizsban élt, a világ művészeti életének központjában. Voltak támogatói, megrendelői, vásárlói. A francia műkritika kitüntetett figyelemmel foglalkozott a kiállított műveivel. Hogy mindez így alakult, ahhoz a tehetség és szorgalom mellé kellett az a kis szerencse is, amely Düsseldorfban az útjába sodorta az első amerikai vevőt. De nem biztos, hogy ami Düsseldorfban megtörténhetett, az megtörtént volna Münchenben, Bécsben vagy Budapesten is. Munkácsy nagyon okosan olyan művészeti centrumba költözött 1868 őszén, amely már közelebb volt Párizs-hoz vagy a nagy atlanti kikötőkhöz, mint Münchenhez.

A világhírhez azonban ez még mindig nem elegendő. Kellett még valami, pontosabban valaki, aki kiismerte magát a nemzetközi műkereskedelemben, aki ismerte a művészeti világ szervezetét, intézményeit, és aki modern szóval menedzselte a kiválasztott művészt. Munkácsy életébe 1878-ban lépett be ez az ember Charles Sedelmeyer (1837–1925) személyében. Munkácsy akkor épp a *Milton* című képén dolgozott, amelyet Párizsban, a világkiállításon kívánt bemutatni. Akkori műkereskedője, Goupil azonban túl nagyknak találta a 2x3 méteres képet, s nem vette át tőle. Sedelmeyer azonban óriási lehetőséget látott benne. Megvásárolta a festményt 30 ezer frankért, egy kicsinyített változatot is rendelt a képből, s tízéves szerződést kötött Munkácsyval képeinek kizárólagos forgalmazási jogára.

Sedelmeyer professzionális üzletember volt, aki a komolyabb alkotásokat

LISZT FERENC, 1886

olaj, vászon, 130,5x99,5 cm

Magyar Nemzeti Galéria

Liszt Ferenc gyakori vendége volt Munkácsyékknak mind Párizsban, mind Colpachban. Munkácsy 1882-es budapesti ünneplésekor az egyik estélyt is Munkácsy és Liszt közös tiszteletére szervezték. 1886 júliusában a február óta sokat betegeskedő Liszt még meglátogatta Munkácsyékát Colpachban, s ekkor adta utolsó koncertjét Luxemburgban. Másnap Bayreuthba utazott, ahol tíz nap múlva meghalt. Munkácsy képe az utolsó – még a zeneművész életében készült – portré Liszt Ferencről.

az eladásuk előtt európai kiállítókörutakon mutatta be. A művekről készült reprodukciók, a külön belépőjegyek tehát már a képek eladása előtt komoly haszonnal kecsegtettek, sőt, az ismertté válással a képek értéke növekedett. Sedelmeyer kiválóan menedzselte Munkácsyt. Kettőjük együttműködése alatt született meg a *Krisztus-trilógia*, készültek el a divatos szalonsáner-képek, Sedelmeyer intézte

Munkácsy amerikai útját 1886 végén, s ezekben az években lett Munkácsy a legjobban fizetett kortárs festő. Soha öelötte annyi pénzt élő művész képéért nem adtak. Amerikában már egyetlen portréjáért 50 ezer frankos honoráriummal számolhatott, a nagy Krisztus-kompozíciók árai pedig még ezt is túlszárnyalták.

Munkácsy fénykora az impresszionizmus nagy korszaka. Claude Monet

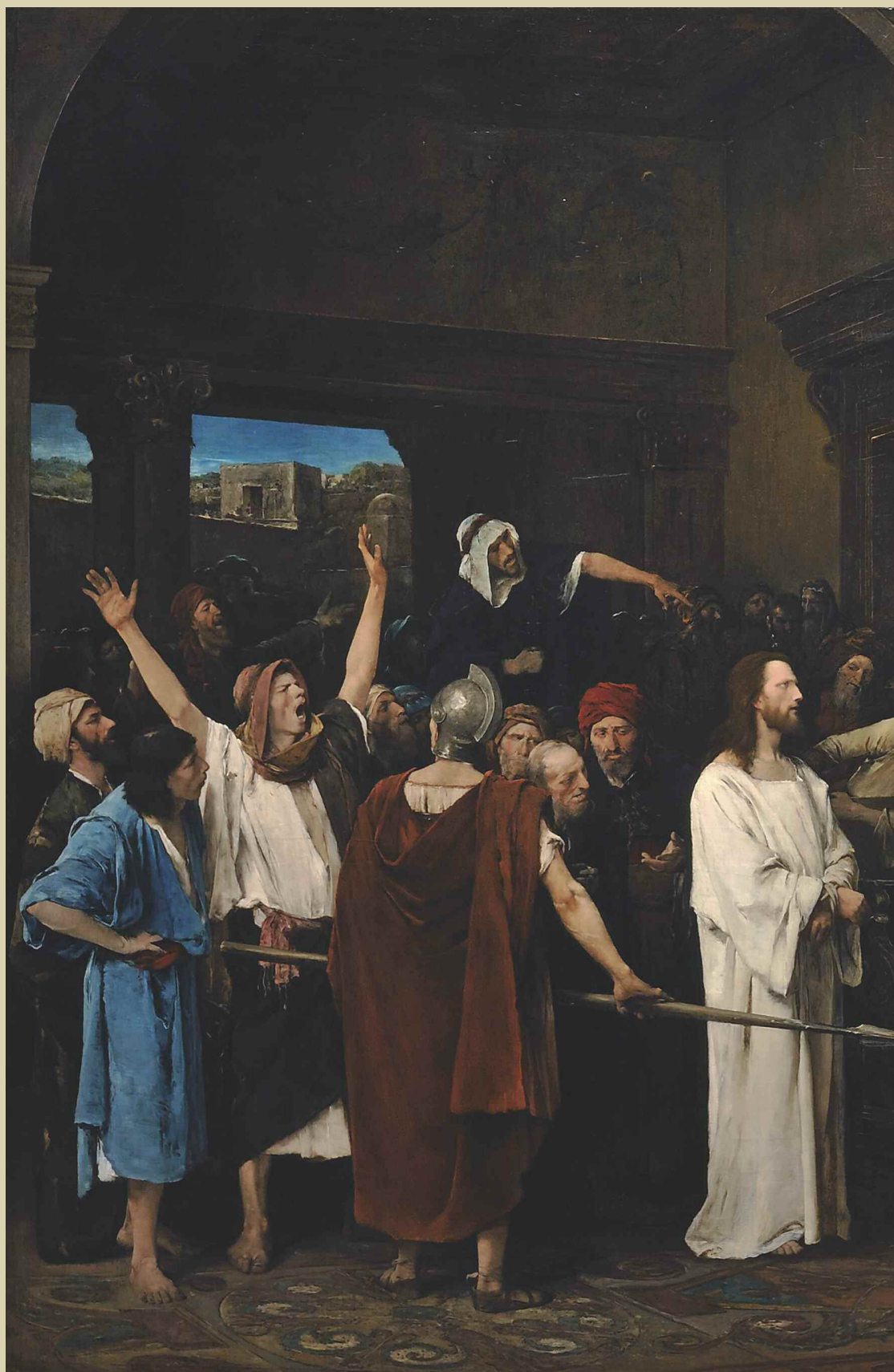
KRISZTUS PILÁTUS ELŐTT, 1881

olaj, vászon, 417x636 cm
A Magyar Nemzeti Bank
tulajdona, a debreceni Déri
Múzeum letétjében

Munkácsy Mihály munkásságában kétségkívül a *Krisztus-trilógia* jelenti az egyik csúcspontot, még akkor is, ha a három mű együttes kiállítására Munkácsy halála után majd száz évvel került csak sor. Amikor Munkácsy 1880 nyarán hozzáfogott a *Krisztus Pilátus előtt* kompozíciójához, már évek óta Párizs egyik legsikeresebb műkereskedőjével, Charles Sedelmeyerral dolgozott együtt. A nagy Krisztus-kép így már megszületése pillanatában a nemzetközi figyelem középpontjába került. A szenzációt keltő képet Sedelmeyer 1881 tavaszán Párizsban mutatta be, ahol októberig mintegy 300 ezren tekintették meg. A mű a párizsi, angliai és bécsi bemutatók után 1882 elején már Budapesten is látható volt, ahol 80 ezer látogatója akadt.

A kép megszületésére Sedelmeyer így emlékezett vissza: „1880 tavaszán egy este együtt ültünk és témaválasztásról beszélgettünk. Mindketten több javaslattal álltunk elő. Túlsgósan irodalminak, a Miltonhoz nagyon hasonlóan találtunk többek között egy jelenetet a *Faustból*. A világtörténelemben valamely megrázóan drámai cselekmény után kutattunk, amilyen pl. az orléans-i szűz elégetése vagy I. Károly angol király kivégeztetése, szóval valamely rendkívüli hősnek vagy mártírnak halálára lett volna szükségünk. Ekkor ötlött eszembe: miért ne választanók minden idők legnagyobb mártírját, aki az egész emberiségért áldozta fel magát. Krisztust, az istenembert? – Munkácsynak nem volt ínyére a dolog, ez egy szentkép volna, mondta, mint ezernyi más, hogyan lehetne ezt újszerűen ábrázolni. Tiltakozott, tőle telhetően ellenkezett. Majd engedve a rábeszélésemnek, végül lelkesezett a témáért.”

A sorozat második része, a Golgota 1884-re készült el, s a két Krisztus-kép végül 1886-

ban, Sedelmeyer és Munkácsy utazásakor került Amerikába. A műveket John Wanamaker vette meg, s 1911-ig a házában, majd a ház leégése után phila-

delphiai áruházában mutatta be őket. A sorozat 1896-ban elkészült harmadik képe, az *Ecce Homo* szintén bejárta a világot, s végül Déri Frigyes műgyűjtő

vette meg, aki 1930-ban a nevét viselő debreceni múzeumnak adományozta.

Témájuk ellenére Munkácsy Krisztus-képeit nehéz oltárkép-

ként elképzelni, sokkal inkább kultúrtörténeti zsánerkompozícióknak kell tekintenünk őket. Hatalmas méreteik, a bemutatásukat övező felfokozott hangulat és a bibliai eseményt megjelenítő erejük lenyű-

gözte a közönséget. A művek már-már valóságos sugárzásának titka, hogy Munkácsy tapintható közelségbe hozta a Megváltót, s a szemlélő közönséget bevonta a krisztusi szenvedéstörténetbe. Egy olyan kor-

szerű Krisztus-képet teremtett, amely a modern, egyre kifinomultabb ingereket kereső ember igényeire volt szabva. Egyszerre nyújtott tehát vallásos élményt és minden érzékünkre ható élvezetet.

HONFOGLALÁS, 1893

olaj, vászon 459x1355 cm

Magyar Országgyűlés Hivatala

Még ki sem írták az új Országház építésére vonatkozó pályázatot, Jókai Mór már 1882 márciusában fölvetette, hogy az új épületbe Munkácsyval kellene megfestetni a honfoglalás jelenetét. Egy olyan jelenetet, amelynek középpontjában a békés hódítás eszméje áll. A honfoglaló magyarokat vendégszerető népek fogadják, akik örömmel hódolnak meg a magyarok előtt. Munkácsy megbízására végül csak 1890 novemberében került sor, a kép befejezésére vonatkozóan 1894 végi határidővel.

Munkácsy igyekezett kikérni történészek, régészek véleményét a honfoglalók viseletéről, kinézetéről. Kapott is részletes válaszokat, a legszellemesebbet Salamon Ferentől: „Egy történelmi festőnek még jól állhat elmondania, hogy nem dönti el a vitás kérdést, de egy történelmi festőnek el kell döntenie. Én elmondhatom, hogy az ősmagyar viselhetett elég hosszú üstököt, de valószínűbb, hogy a régi magyar rövidre nyírta a haját. Lehet mind a kettő igaz, olyanformán, hogy a főemberek hosszú, a közem-

berek rövid haját viseltek. De lehet, hogy megfordítva, a főemberek tartottak borbélyt. Ily bizonytalanul beszélhet az író. De festő és szobrász nem teheti, hogy ugyanazt az embert egyszerre hosszú és rövid hajúnak is tüntesse föl. Azonban a képzőművészet ily esetben segíthet magán; sőt előnyére használhatja föl a tetsző irányt: előnye a szabad választás.”

Munkácsy 1891 őszén kezdett intenzívebb anyaggyűjtésbe. Magyarországra jött, s az Alföldön keresett karakteres magyar és szláv arcokat, akikről modellfotót készíttetett. A nagy alföldi utazásra Tisza Lajos (az Országházat építő bizottság elnöke) és egy fotós társaságában került sor, de olykor útítársuk is akadt, mint például Mikszáth Kálmán, aki élvezetes módon számolt be Munkácsy anyaggyűjtéséről: „Ki volt adva a rendület a pusztai kapitányoknak, hogy ami jökéjük férfinép vagyon köröskörül két mérföldnyire a báránycímerű város tanyájától, az mind ott legyen, de az öregje is. Pusztai kapitányok a fejüket csóválták,

hogy miféle szörzet lehet az, aki férfinépre áhítozik, talán valami külső országi királyné érközött – de akkor is mire való léssen az öregje? Mindegy, szót fogadtak, s mind összesereglett a nép. Volt mit nézgetni köztük Munkácsynak. Gyönyörű típusok akadtak: ösarcok, szőrrel benöve egész a szemig, csontos, körteképu kunok, lapos fejű tatárok keresztbevágott szemmel, nyomott pogácsaképu besenyők, széles girbe-gurba fiziognómiájú, zömök termetű magyarok, apró, mélyen bennülő szemekkel. Munkácsy csak úgy turkált köztük, amint Tisza Lajos figyelmeztette egyikre vagy másikkra: – Ni itt is egy szép példány – A fotográfus ott volt velünk, rögtön lekapta, amelyik megtetszett a nagy művésznek.”

Különösen jellemzőek Munkácsy Mikszáth által idézett szavai arról, hogy hogyan is lehet megfesteni egy ezeréves eseményt, amelyről alig tudunk valamit: „Ekkor esett köztünk némi szó a képről. – Árpád bejövételét kétféleképpen lehet megfesteni – mondá Munkácsy –, vagy úgy, ahogy volt,

vagy úgy, ahogy elképzeljük. [...] – Hogy milyen volt a magyarok bejövetele – folytatá Munkácsy –, azt senki sem tudja. És különben is isten mentsen a valóságtól: furcsán, dísztelenül nézhettek ki a ruháik [...] – Szóval – jegyzé meg a mester –, csak a képzeletre szabad bázírozni a képet. – Az a kérdés, kinek a képzeletére? – vetette fel a gróf az ő józan okosságával. – Mert az egész nemzet képzeletének ott kell lennie a képen.”

képárai akkoriban 800 és 1500 frank között mozogtak, Monet a givernyi házát 20 ezer frankért vásárolta meg 1891-ben, s az 1883-ban meghalt Edouard Manet 67 alkotást magában foglaló hagyatéka is mindössze 89 700 frankért kelt el. Mindezek fényében még inkább elgondolkodtatóak Munkácsy képárai vagy az évi 200-250 ezer frankos jövedelmei.

Sedelmeyer még a művész halála után is sokat tett Munkácsy elismertetéséért. 1914-ben Párizsban reprezentatív albumot adott ki a művészről, melyben kiváló minőségű reprodukciók mutatták be az életművet. Külö-

A hatalmas mű végül 1893 tavaszára készült el, s Munkácsy először Párizsban mutatta be. Többszöri átdolgozás után, 1893 decemberében véglegesítette a képet, amely 1894 februárjában már Budapesten is volt, ideiglenesen a Nemzeti Múzeum épületében, mivel az Országház új épülete még nem volt készen. Eredeti, a képviselőházi ülésterem főfalára tervezett elhelyezése sokaknak nem tetszett, köztük a

nös értéke az albumnak, hogy számos festményről azóta sincs egyéb információ, mint ezek a szép, fekete-fehér fényképek.

MAGÁNÉLET

Munkácsyt magánéleti fordulatai is segítették karrierje kibontakozásában. Korábbi támogatója, De Marches báró felesége, Cécile iránt kezdettől fogva mély rokonszenvet táplált. Szinte szerencsésnek is mondhatta magát, hogy a báró megismerkedésük után röviddel, 1873-ban meghalt, s Munkácsy

tervező Steindl Imrének sem. Amikor pedig végre elkészült az épület, már sem Steindl, sem Munkácsy nem volt az élők sorában. A festmény sem került soha arra a bizonyos helyre. A Nemzeti Múzeumban, majd a Szépművészeti Múzeumban volt kiállítva, s csak 1929-ben szállították el végre az Országház épületébe, abba az egykori elnöki fogadóterembe, ahol jelenleg is látható.

1874-ben feleségül vehette az özvegyet. Európai körutazással egybekötött nászútjuk során Magyarországra is ellátogattak, s Békéscsabán hosszabb időt töltöttek a rokonoknál. Munkácsy szerette Magyarországot, és sokan úgy vélték, hogy a felesége tartott is attól, hogy férje egyszer csak haza kíván költözni Párizsból.

Az bizonyos, hogy az özvegy báróné révén Munkácsy újabb fontos társadalmi kapcsolatokra tett szert, pompás palotában lakott, melyben rendszerek voltak az estélyek, fogadások, a meghívottak között pedig befolyásos művészek, politikusok, tudósok (ifjabb

Munkácsy Mihály díszmagyarban
a millenáris ünnepségen, 1896
(Koller utóda felvétele)

Dumas, Hippolyte Taine, Ernest Renan vagy éppen von Beust, a Monarchia egykori külügyminisztere, később párizsi követe) élvezhették Munkácsyék vendégszeretetét. A számos magyar vendég között ott találjuk Justh Zsigmondot, Türr Istvánt, Hubay Jenőt s nem utolsósorban Liszt Ferencet is.

Ha pihenni vágyott, a bárótól megörökölt colpachi nyaralóba vonulhatott vissza, s nem mellesleg Colpachban tudott elmélyülni a számára igazi kikapcsolódást jelentő tájképfestészetben is. Távollétében rendszeresen írt leveleket feleségének. A „*Drága Cilikém*” megszólítású leveleket „*a te Miskád*” vagy „*a te öreg Miskád*” szavakkal zárta.

MUNKÁCSY KULTUSZA

Munkácsy Mihály személye és ténykedése a *Siralomház* párizsi sikere után Magyarországon is a figyelem középpontjába került. Arcképpel kiegészített életrajzát már 1870-ben címlapon közölte a *Vasárnapi Újság*. 1874-es nászútjuk során országszerte ünnepelték őket, az egymást érő díszlakomák sorát Budapesten a Képzőművészeti Társulat által adott negyvenfős estély zárta október 13-án. „*Bunkó zenéje és pohárköszöntések közt folyt az estély. Jelen volt Munkácsy neje is, ki megmutatta, hogy már megtanulta a csárdást táncolni, s Pulszkyval el is járta azt*” – adta hírül a *Vasárnapi Újság*.

Munkácsy hazai kultuszában az 1882-es év jelentette a fordulópontot. A művész ekkor már nemzetközi sikereinek tetőpontján állt, az előző évben fejezte be a *Krisztus Pilátus előtt* című hatalmas művét, a *Krisztus-trilógia* első darabját, amelyet Sedelmeyer Európa több nagyvárosát érintő kiállítás-sorozaton mutatott be. Ebbe a sorozatba illeszkedett a mű budapesti kiállítása is 1882 elején. A festményt február 16-án szállították Budapestre, a megnyitóra két nappal később megérkező Munkácsy házaspárt többezres tömeg fogadta a pályaudvaron.

A Képzőművészeti Társulat komoly ünnepséggel készült Munkácsy fogadására. A február 20-i – épp a művész születésnapjára eső – társulati ünnepséget Ipolyi Arnold nyitotta meg e szavakkal:

„Nagyérdemű hazánkfia! Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat nevében Tisztelettel üdvözlünk mint a művészet géniuszának felkentjét, s üdvözlünk szeretettel és honfíui büszkeséggel mint magyar nagy művészt, aki nemzedek nevé és művészetét arany betűkkel vésted be neveddel együtt a műtörténet dicső, örök lapjaira.”

Majd délután bankett következett a Nemzeti Kaszinóban, este az egyetemi ifjúság fáklyásmenete, másnap újabb bankett a Hungária Szállóban, a vendégek között olyan személyiségekkel, mint például Jókai Mór, Liszt Ferenc, Trefort Ágoston, s végül a nap megkoronázásaként Kammermayer Károly polgármester az egyesített Budapest első díszpolgárává avatta a művészt. Másnap, február 22-én a Múcsarnokban rendezett jelmezbállal folytatódott a program, 23-án ünnepi hangverseny következett Munkácsy és Liszt tiszteletére, majd miután a művész és felesége visszatértek néhány napos munkácsi útjukról – ahová többek között

Pulszky Ferenc és Jókai Mór is velük tartott –, március 10-én egy százfős országgyűlési díszlakoma zárta Munkácsyék itthoni programjait.

Az 1890-es években a *Honfoglalás* című kép készítése kapcsán Munkácsy többször járt Magyarországon, utolsó látogatására 1896 tavaszán került sor. A millenniumi kiállításra érkezett, ahol külön pavilonban mutatta be a *Krisztus-trilóga* harmadik darabját, az *Ecce homo* című művét, amelyről akkor talán még nem sejtette, hogy ez az utolsó alkotása. A képet a nyár folyamán 315 ezren tekintették meg, köztük a király is. Munkácsy ekkor, a millennium alkalmából kapta meg a Szent István-rend kiskeresztjét, s ekkoriban merült föl, hogy a kormány Munkácsyt a művészeti ügyek felügyelőjévé kívánja kinevezni. Az újságok pedig egyenesen arról számoltak be, hogy Munkácsy 1896 őszén végleg hazaköltözik Budapestre. Állapota azonban sajnos annyira leromlott, hogy a végleges hazaköltözésből végleges szanatóriumba

Munkácsy Mihály temetési menete,
Budapest, 1900

költözés lett. Feleségéhez írt utolsó levele 1896 júliusában kelt, „*a te szomorú Miskád*” aláírással.

A Munkácsy-kultusz alakulásában a művész 1900. május 8-i temetése is fontos fejezetet alkotott. A tanítási és törvényhozási szünettel járó gyásznapon a társadalom minden rétege és a teljes magyar kormány is képviseltette magát a gyászoló tömegben s a Múcsarnoktól a Teréz és az Erzsébet körút érintésével a Kerepesi temetőhöz vezető többórás gyászmenetben. A vidéki városok sorában Békéscsaba vált Munkácsy emlékének legelkötelezettebb ápolójává. Az országban elsőként, már 1900. május 11-én utcát neveztek el a művészről; folyamatosan gazdagodó múzeumi anyagukat és relikviagyűjteményüket 1936 óta állandó kiállításon láthatja a közönség. ♦

Válasszon régi számainkból!

Egyenként is megvásárolható példányok

2004/4	Bibó István, a nemzet lelkiismerete	448 Ft	☐
2004/8-9	60-as évek	699 Ft	☐
2004/10	IV. Károly	448 Ft	☐
2004/12	Az Andrássyak világa	448 Ft	☐
2006/2-3	Háború a modern korban	789 Ft	☐
2006/7	Terrorbombázások – Tortúra	545 Ft	☐
2006/8	Che Guevara – Keresztesek	545 Ft	☐
2007/3	Állambiztonság – Titkosszolgálat	595 Ft	☐
2007/6-7	A magyar bor századai	889 Ft	☐
2007/8	A 20. századi nő	595 Ft	☐
2007/9	Személyi kultuszok	595 Ft	☐
2007/10	Horthy Miklós kultusza	595 Ft	☐
2007/1 különszám	AVO-AVH-III/III	595 Ft	☐
2008/1	Emigrációk	595 Ft	☐
2008/2-3	Reform, modernizáció	595 Ft	☐
2008/4	Szlovákia + Híres asszonyok	595 Ft	☐
2008/5	A repülés úttörői + Edvard Beneš	595 Ft	☐
2008/6	Ókori olimpiák + Katyn	595 Ft	☐
2008/7-8	Fekete krónika	895 Ft	☐
2008/9	Fekete-fehér Amerika	595 Ft	☐
2008/10	A doni kálvária + '68 világa	595 Ft	☐
2008/1 különszám	Titokzatos ókor	595 Ft	☐
2009/1-2	Magyar jobboldali hagyomány	895 Ft	☐
2009/3	A királysiroktól a 301-es parcelláig	595 Ft	☐
2009/4	Amiről a címerek mesélnek	595 Ft	☐
2009/5	Délvidéki tragédia	595 Ft	☐
2009/6	Út a háborúhoz	595 Ft	☐
2009/7-8	Vadászat Magyarországon	895 Ft	☐
2009/9	A téli háború – Kálvin és a reformáció	595 Ft	☐
2009/10	Egyenruha-történet – Középkori magyar királynék	595 Ft	☐
2009/11	Középkor	595 Ft	☐
2010/1	A csendőrség története 1881-1945	645 Ft	☐
2010/2	Szabadkőművesek	645 Ft	☐
2010/3	Szélsőjobboldali radikalizmusok	645 Ft	☐
2010/6	Kitelepítések – Ki volt Biszku Béla?	645 Ft	☐
2010/7	A szex és erotika kultúrtörténete	645 Ft	☐
2010/8	Sikertörténetek a 19. században	645 Ft	☐
2010/9	1956-os sortűzek – Kulákok	645 Ft	☐
2010/10	Hitler és Sztálin tábornokai – Károlyi Mihály	645 Ft	☐
2010/1 különszám	Trianon és a revízió	645 Ft	☐
2010/2 különszám	Ormos 80	645 Ft	☐
2011/1	A Szent Korona viszontagságai	645 Ft	☐
2011/2	Vörös terror, fehér terror	645 Ft	☐
2011/3-4	A 19. század – Bethlenek	995 Ft	☐
2011/5	Weimar arcai – Megszállások	645 Ft	☐
2011/6	A Hitler-Sztálin paktum	645 Ft	☐
2011/7	Háborús bűnösök	645 Ft	☐
2011/8	Királykérdés Magyarországon	645 Ft	☐
2011/9-10	Bethlen István	995 Ft	☐
2011/11	Az avarok	645 Ft	☐
2011/12	Gulag	645 Ft	☐
2011/1 különszám	Dicsőséges dinasztia: Árpád-ház	645 Ft	☐
2011/2 különszám	Náci örökség	645 Ft	☐
2011/3 különszám	Magyar középkor	645 Ft	☐
2012/1-2	Magyarország a mérlegen	995 Ft	☐
2012/3	Kitörés	645 Ft	☐
2012/6	Adók és adófizetők – Hitler stílusa	645 Ft	☐
2012/7	Újkori olimpiák – Lovagok világa	645 Ft	☐
2012/8	Horthy István halála – Kádár arcai	645 Ft	☐
2012/9-10	Klebensberg – Aktuális Horthy kép	995 Ft	☐
2012/11	Volksbund kontra Hűségmozgalom	645 Ft	☐
2012/12	Sztálin – Nagy perek – A „Kossuth címer”	645 Ft	☐
2012/1 különszám	Boszorkányság	645 Ft	☐
2012/2 különszám	A Magyar nemesség	645 Ft	☐
2013/1	Híres merényletek – Gestapo	695 Ft	☐
2013/2-3	Nagy Szulejmán – Pápák és a Pápválasztás	995 Ft	☐
2013/4	Mozaikok az európai zsidóság történetéből	695 Ft	☐
2013/5	Horthy Istvánné – Grófok, hercegek, bárók	695 Ft	☐
2013/6	Szent István nyomában – Fehérvár	695 Ft	☐
2013/7	Bethlen Gábor – Kis magyar lőtörténelem	695 Ft	☐
2013/8	A mohácsi csata – II. Lajos kontra Szulejmán	695 Ft	☐
2013/9-10	Napoleon – A hatalom és a szélsőjobb a Horthy-korban	995 Ft	☐
2013/11	Hősök tere – Nemzet és emlékezet	695 Ft	☐
2013/12	A Bethlen-korszak	695 Ft	☐
2013/1 különszám	A borgiák – Firenze és a Mediciék	695 Ft	☐
2013/2 különszám	Mi történt Mohács után?	695 Ft	☐
2014/1	A székelység története	695 Ft	☐
2014/2	Zrínyiek	695 Ft	☐
2014/3	Dózsa György, 1514 – Megszállás, 1944	695 Ft	☐
2014/4-5	Seuzo-kincs – Az I. világháború	995 Ft	☐
2014/6	A béke kálváriútján – Apponyi Albert gróf	695 Ft	☐
2014/7	Egy magyar mítosz – Az aranycsapat	695 Ft	☐
2014/8	Sopron – A hűség városa	695 Ft	☐
2014/9	Isonzó – Doberdó – Caporetto	695 Ft	☐
2014/10	Az Oszmán Birodalom	695 Ft	☐
2014/11	A kiugrási kísérlet	695 Ft	☐
2014/12	Magyar béketörekvések – Szent-Györgyi Albert	695 Ft	☐
2014/1 különszám	Európa	695 Ft	☐
2015/1	A nagy háború, 1914-1918	695 Ft	☐
2015/2	Iszlám radikalizmus – Vitriolos karikatúrák	695 Ft	☐
2015/3	Haditengerészet	695 Ft	☐
2015/4	1945, egy végzetes év – Hóman Bálint	695 Ft	☐
2015/5-6	Örmény genocídium 1915 – Német kapituláció 1945	995 Ft	☐
2015/7	Petőfi élete és halála	695 Ft	☐
2015/8	Női szerepek a történelemben	695 Ft	☐
2015/9	A Nádasdyak – Málénkij Robot	695 Ft	☐
2015/10	Koncepciók perek	695 Ft	☐
2015/11	Gróf Tisza István	695 Ft	☐
2015/12	Koronás fők	695 Ft	☐
2016/1	Migráció	695 Ft	☐
2016/2	Szell Kálmán	695 Ft	☐
2016/3	A Mein Kapf és a Hitler mítosz	695 Ft	☐
2016/4	Mátyás király	695 Ft	☐
2016/5-6	Teleki Pál – Báthori István – GULAG	995 Ft	☐
2016/7	Honfoglalók	695 Ft	☐
2016/8	Verdun, 1916	695 Ft	☐
2016/9	Széchenyi István – a legnagyobb magyar	695 Ft	☐
2016/10-11	1956-2016 – Végzetes sorsok	995 Ft	☐
2016/12	Amerikai elnökök – 1789-2016	695 Ft	☐
2017/1-2	Koronázások Magyarországon 1526-1916	995 Ft	☐
2017/3	A GULAG szomorú világa – Olofsson Placid atya	695 Ft	☐
2017/4	Mindszenty – Kádár	695 Ft	☐
2017/1 különszám	SISI – Erzsébet a magyarok királynéja	695 Ft	☐
2017/5	Kállay Miklós	695 Ft	☐
2017/6	Jászok és kunok	695 Ft	☐
2017/7-8	Trianon – 1920	995 Ft	☐
2017/9	Szent László	695 Ft	☐
2017/10	Forradalmak	695 Ft	☐
2017/11	Görög mitológia	695 Ft	☐
2017/12	A reformáció kezdetei	695 Ft	☐
2018/1	Görgei Artúr	695 Ft	☐
2018/2	Kik bombázták Kassát?	695 Ft	☐
2018/3-4	Vármegyék	995 Ft	☐
2018/5	Nagy háború 100	695 Ft	☐
2018/6	A magyar futball hős kora	695 Ft	☐
2018/7-8	A Szent Korona hazatérései, 1205-1978	995 Ft	☐
2018/9	Kényszerkollektívizálás Magyarországon	695 Ft	☐
2018/10	Mi lett volna ha?	795 Ft	☐
2018/11-12	Az I. bécsi döntés – a Felvidék visszatér, 1938	1250 Ft	☐
2018/1 különszám	Kincses Kolozsvár	695 Ft	☐
2018/2 különszám	Magyar bortörténelem	795 Ft	☐
2019/1	Magyarország a II. világháborúban	795 Ft	☐

ÉVES ELŐFIZETÉSI DÍJ | 2019/4-2020/3 (12 szám) 7980 Ft

Adja le megrendelését interneten: bolt.rubicon.hu

Kérjük feltétlen tüntesse fel telefonszámát!

Tematikus gyűjtemények

Jobban elmélyülne kedvenc témájában?

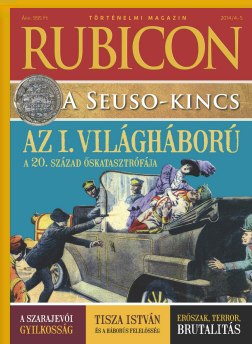
A Rubicon gyűjteményeivel igazi szakértővé válhat!

Néhány példa:

I. világháború

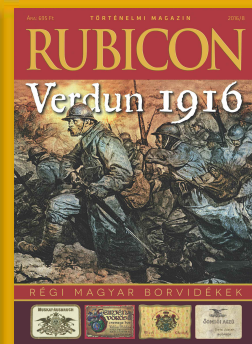
2013/1.

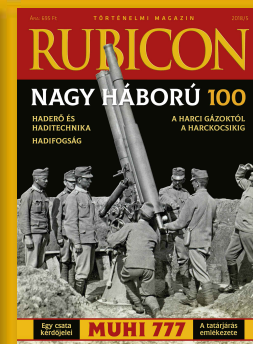
2014/4-5.

2014/9.

2016/8.

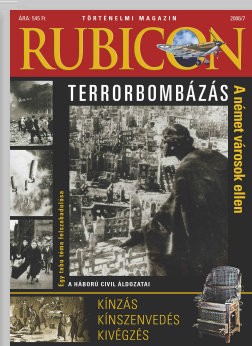

2018/5.

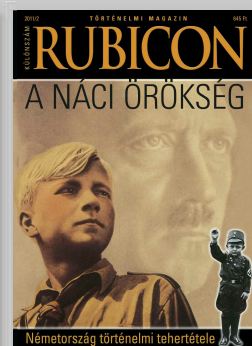
Hitler és a Náci Németország

2005/8.

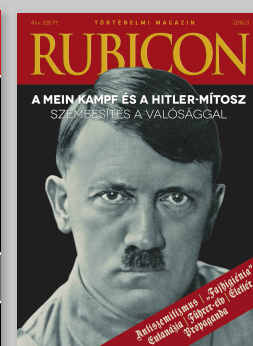
2006/7.

2011/2. különszám

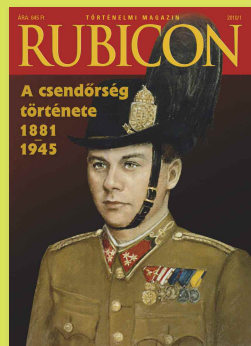

2011/12.

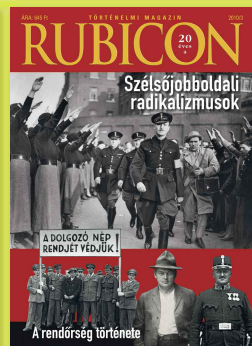

2016/3.

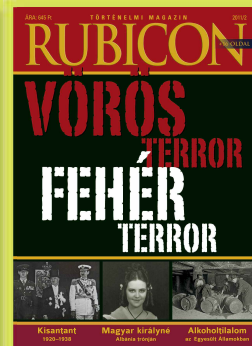
A 20. századi magyar történelem vitatott témái

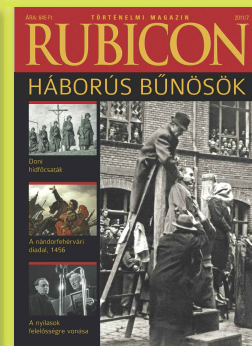
2010/1.

2010/3.

2011/2.

2011/7.

2012/11.

5 lapszám – 30% kedvezmény

További ajánlataink: bolt.rubicon.hu

MUNKÁCSY MIHÁLY: ÖNARCKÉP, 1881

RUBICON-MEGRENDELÉS:

www.rubicon.hu